

Beszámolók, szemlék, közlemények

Fénylyukkártyás információ kereső rendszer kiépítése folyamatos kartonszolgáltatás alapján

(Építéstervező vállalatok kooperációja az OMKDK szervezésében)

Vállalatainknál és intézményeinknél egyre inkább tért hódít az a felismerés, hogy az eredményes munka és gazdálkodás feltételét jelentő informáltságot

• csak saját adottságaikat figyelembe vevő helyi információs rendszer keretében biztosíthatják, de

• saját rendszerük csak akkor lehet hatékony, ha széles körű kooperációra - társintézményekkel és tájékoztatási intézményekkel kiépített kooperációra támaszkodik.

Erthető, hogy ez a felismerés és az ebből adódó konkrét igény különösen nagy intenzitással jelentkezett a közismerten nagyon nagy és élénk információigényű építéstervezési munkában.

Előzmények

Az építéstervezéssel foglalkozó vállalatok különböző utakon keresték a megoldást és különböző intenzitással foglalkoztak információs problémák megoldásával. Az egyik leghatékonyabbnak bizonyult megoldás és egyben az egyik legkorábbi időszakra visszanyúló aktív információs tevékenység az Általános Épülettervező Vállalat /ÁÉTV/ munkájához fűződik, amely már 1966-ban megkezdte a profiljának megfelelő szakirodalmi információk fénylyukkártyás információtároló és -kereső rendszerben történő feldolgozását. E munka eredményeként 1971-re 20 000 - szakfolyóiratokban megjelent - szakirodalmi közleményt feldolgozó rendszer jött létre az ÁÉTV-nél.

Ezeket a közleményeket az általuk összeállított deszkriptorszótár szerint osztályozták. A deszkriptorszótár uniterm jellegű, a fogalmak közötti értelmi összefüggések számos utalójával ellátott, fokozatosan kiépített tárgyszógyűjtemény volt. A fénylyukkártyás rendszer biztosította azt az előnyt, hogy a feldolgozott dokumentumok sokrétűen, több oldalról, a szempontok tetszés szerinti kombinációjával kereshetők. Számos más tervező vállalatnak, nemcsak profilja és az igényei voltak hasonlóak, hanem az állományukba tartozó folyóiratok is zömmel megtalálhatóak voltak az ÁETV könyvtárában, azzal a különbséggel, hogy az ÁETV nagyobb folyóiratbázissal rendelkezett, mint a többiek. A hasonló profilu vállalatok számára kézenfekvő volt tehát az ÁETV kereső rendszerének átvétele. Az ezzel kapcsolatos technikai nehézségeket azonban az érdekelt vállalatok saját erejükből nem tudhatták megoldani. Ezért az OMKDK-hoz fordultak, mivel az OMKDK kezdettől fogva segítséget nyújtott az ÁETV rendszerének kiépítéséhez.

Az OMKDK és az ÁETV
közös vállalkozása

Az OMKDK és az ÁETV közötti megállapodás eredményeként az ÁETV említett fénylyukkártyás rendszerét a többi tervező vállalat rendelkezésére bocsátották.

Az érdeklődő hat tervező vállalat az ÁETV rendszerét vette át különösebb változtatás nélkül. Az OMKDK szerepe annyi volt, hogy biztosította a technikai eszközöket, gondoskodott a teljes rendszer lemásolásáról /lyukkártyák, deszkriptorszótár, bibliográfiai kartonok/, illetve a rendszer működtetéséhez nélkülözhetetlen részletes használati utasítást adott.

Ezzel azonban nem oldódott meg az így átnyújtott lezárt rendszer továbbfejlesztése, naprakészen tartása. Biztosítania kellett a folyamatosan feldolgozott új anyagot is. Jogos volt az az igény, hogy a vállalatok ne csak egy lezárt rendszert kapjanak, amely egy bizonyos idő után elévül, hanem folyamatosan is megkapják az új információkat. Az OMKDK szervező munkájának újabb szakasza volt ennek megoldása.

Ebbe az együttműködésbe újabb tervezővállalatok léptek be. Az OMKDK a folyamatos építéstervezési információk szolgáltatásával egybekötötte az ÁETV régi fénylyukkártyás rendszerének alapjául szolgáló deszkriptorszótár átdolgozását.

Az új rendszer alap gondolata az, hogy a megfelelő technikai eszközökkel /fénylyukkártyák stb./ és a rendszer szakmai alapját jelentő deszkriptorszótárral és rendszerleírással ellátott tervező vállalatok az ÁETV által rendszeresen feldolgozott szakirodalmi dokumentumok bibliográfiai adatait és deszkriptorait tartalmazó kártyák szolgáltatása révén, gazdaságosan, folyamatosan felépíthetik saját fénylyukkártyás információtároló és -kereső rendszerüket - alapjában az ÁETV feldolgozó munkájára támaszkodva, de a rendszert rugalmasan alkalmazva saját követelményeikhez.

Az új rendszer elemei a következők:

Dokumentumok

Évente kb. 7000 közlemény kerül feldolgozásra, főleg külföldi és magyar folyóiratokból. A feldolgozott dokumentumok bibliográfiai adatait és deszkriptorait egy ún. bibliográfiai kartonon rögzítik, 125 x 75 mm méretű szabványos könyvtári katalóguskártyán. Ezeket a kartonokat kapják meg a megrendelők. A kartonokon szerepelnek a dokumentumok azonosító számai is. A deszkriptorok és az azonosító szám egyben "utasítást" jelentenek a felhasználó számára, hogy mely lyukkártyák mely pozícióit kell lyukasztaniok.

Deszkriptor-szótár

A jegyzék tartalmazza a deszkriptorokat és azokat a "tiltott szavakat", illetve kifejezéseket, amelyek a rendszerben deszkriptorként nem szerepelnek, de a feldolgozás során használt kifejezésként felmerültek. Az utóbbiakról "lásd" utalás történik a deszkriptorokra. A deszkriptorok egymás közötti értelmi összefüggéseit "lásd még" és "vö." /vesd össze/ utalás fejezi ki. A "lásd még" utalás logikai viszonyt fejez ki a deszkriptorok között: általában alá-fölé rendelést.

A vö. /vesd össze/ utalás lazább kapcsolatot tükröz, s ott kerül alkalmazásra, ahol a kifejezések gyakran fordulnak elő együtt; lényegében korrelatív viszonyt fejez ki.

A deszkriptorszótár tipográfiailag is igyekszik tükrözni a deszkriptorok közötti viszonyokat. A jegyzék két hasázból áll. A bal oldalon a deszkriptorok és a "tiltott szavak" találhatóak betűrendben, a jobb oldalon az utalások vannak./Ld. az ábrát/.

A fénylyukkártyás rendszer folyamatos fejlesztése során a deszkriptorszótár szükségképpen módosításokra szorul. Új deszkriptor keletkezhet, deszkriptor megszűnhet, deszkriptor megváltozhat, illetve az utalások változhatnak. E változásokról szintén kartonokon értesülnek a felhasználók, akik aztán a változásokat keresztülvezetik jegyzékükön.

Az ÁETV feldolgozása során egy dokumentumot átlagosan öt-hat deszkriptorral jellemeznek.

folyóirat
lelőhelyjegyzék

Mivel nincs biztosíték arra, hogy az ÁETV által feldolgozott cikk folyóirata jár a felhasználóhoz, a rendszer kiegészül a feldolgozott folyóiratok lelőhelyjegyzékével. Ennek alapján a kívánt cikk folyóirata, vagy a cikk másolata beszerezhető.

Technikai eszközök

A rendszer az OMKDK 10 000 pozíciós, többszámú fénylukkártyáját használja. E kártyák - mivel a feldolgozás során pozíciónként /sorszámoként/ két dokumentumot dolgoznak fel és így az évi 7000 dokumentum 3500 pozíciót "foglal le" - előreláthatóan 1974 első feléig "fogadják be" a feldolgozott adatokat.

A kártyákat tárolódobozokban tartják. Egyéb tartozékok még: átvilágító készülék, alátét, lyukasztó, tartalék lyukasztó fejek és 220 db tartalék fénylukkártya. Az esetleges új deszkriptorok beiktatásával járó változásokat a tartalékkártyák segítségével lehet keresztülvetni.

Folyamatos szolgáltatás

A folyamatos szolgáltatás első lépéseként az OMKDK szervezési csoportja a kellő példányszámban sokszorosította az átdolgozott deszkriptorszótárakat, majd ezt, valamint a megcímzett lyukkártyákat és a technikai eszközöket átadta az igénylő vállalatoknak, részletes tájékoztatót csatolva a rendszer használatáról.

A dokumentumok feldolgozása az ÁÉTV könyvtárban történik, ahol elkészítik a dokumentumok bővített tartalmi címét /műcímét/ és a bibliográfiai adatokat tartalmazó címleírását, meghatározzák /2-2 dokumentumra/ az azonosító számokat és elvégzik a deszkriptoros indexelést. A bibliográfiai kartonok szövegét papír-ofsztet fólián juttatják el az OMKDK-ba, ahol - ellenőrzés után - a szükséges példányszámban sokszorosítják. A kartonokat az azonosító számok sorrendjében rendezve juttatják el a megrendelőkhöz, jelenleg kilenc tervező vállalathoz.

A tervezővállalatoknál a megkapott bibliográfiai kartonokat megvizsgálják. Ha bizonyos tételekre nincs szükségük, azt kiiktatják, és az így keletkezett üres sorszámot egyéb dokumentumok saját célú feldolgozására használhatják fel. Ha az osztályozással kapcsolatban bizonyos tételek problematikusak, a helyi felhasználás kívánságait nem elégítik ki, akkor kiegészíthetik a deszkriptorokat a már átadott szótár segítségével. Ezt követően elvégzik a sorszámok belyukasztását a bibliográfiai kartonok hátoldalán feltüntetett deszkriptoroknak megfelelő fénylukkártyákon. A bibliográfiai kartonokat az azonosító számok szoros sorrendjében tárolják.

A visszakeresés során nyert sorszámok dokumentumait a bibliográfiai kartonok segítségével azonosítják. Ez után két eset állhat elő: vagy megvan a dokumentum a saját könyvtárban, vagy nincs. Ha nincs, akkor a folyóirat lelőhelyjegyzékből megállapítják a lelőhelyet, s onnan megrendelik a dokumentum másolatát.

Látható, hogy ez az együttműködési rendszer csak akkor működik jól, ha a fénylukkártyás rendszer mellett biztosítva van a dokumen-

tumok zavartalan áramlása is. Ezért a vállalatokkal történt megegyezés keretén belül az OMKDK vállalta, hogy az együttműködésben résztvevőknek soron kívül biztosít másoló kapacitást. Ezt annál is inkább megteheti, mert a szóban forgó folyóiratok nagy része megvan az OMKDK állományában is. Az ÁETV és az OMKDK a deskriptorszótárt folyamatosan fejlesztik és erről rendszeresen értesítik a vállalatokat. Szükség esetén az OMKDK vállalja a fénylyukkártyák lyukasztását is, betanítja a rendszer folytatására és alkalmazására a vállalati könyvtárokat stb. A rendszer folyamatos működtetését csak erős, jól működő központ biztosíthatja.

E fénylyukkártyás rendszer sokszorosításával az OMKDK azt kívánja elősegíteni, hogy a szellemi és technikai segítségen túlmenően, a vállalatok egy komplex szakirodalmi információs rendszert építhessenek ki maguknak. Ezért az OMKDK-nak szándékában van egy nagyobb számú tartományt "üresnek" hagyni a fénylyukkártyás rendszerben, hogy a tervezővállalatok az általuk szükségesnek tartott egyéb dokumentumokat is feldolgozhassák.

Az együttműködés
továbbfejlesztése

Az együttműködés továbbfejlesztése több uton képzelhető el. Mindenekelőtt a fénylyukkártyás rendszert tökéletesíteni kell. A közeljövőben erre a felhasználók megkérdése után részletesebb terv fog készülni. Valószínű, hogy a deskriptorszótárt még finomítani kell az utalók árnyaltabb kiépítésével, szakcsoportos deskriptor-mutató készítésével és a deskriptorok felülbi-rálásával.

A sikerült együttműködési forma utat nyithat más lehetőségek felé is. Ismét csak abból a sajátosságból kiindulva, hogy a tervezővállalatok könyvtárainak profilja hasonló, a feldolgozás más területein is születhetnek racionális megoldások. Az ÁETV kiadta számítógéppel készült kötetkatalógusát, amely több mint 5000 mű leírását tartalmazza szerzői betűrendes és szakrendi kötetekben. Feltételezhető, hogy a katalógusban feldolgozott könyvállomány túlnyomó többségében átfedésben van más tervező vállalatok könyvállományával. Így az ÁETV kötetkatalógusa felhasználható saját katalógusként is. Ehhez az szükséges, hogy megjelöljék az ÁETV kötetkatalógusában a saját műveket, illetve, hogy e művek raktári jelzetét is feltüntessék. Önálló feldolgozásra tehát csak azok a művek kerülnek, melyek a kötetkatalógusból hiányoznak. Ezek száma feltehetően alacsony. Ha erre a célra nem is, de a katalogizáláshoz, osztályozáshoz és rekatalogizáláshoz e kötetkatalógus-rendszer mindenképpen segítséget nyújthat.

Elképzelések vannak arról, hogy az Építésügyi Kooperációs Kör keretében, melynek központja az ÉTK, erre a kötetkatalógus rendszerre alapozva olyan katalogizálási kooperációt hoznak létre, amelyben résztvesznek az építésügy legjelentősebb vállalati és intézeti szakkönyvtárai és az ÉTK. Az így megvalósuló közös katalogizálás /shared cataloguing/ lehetővé tenné, hogy egyszeri katalogizálási munka eredményeként számítógép felhasználásával létrejöjjön e vállalatok és in-

tézetek központi katalógusrendszere és egyben a résztvevő könyvtárak saját kötetkatalógus rendszere is.

Ez már természetesen az itt bemutatott együttműködéstől független, újabb feladat, amely azonban szintén a kooperáció lehetőségeire utal.

Horváth Tiborné

Nyelvoktatás

1972.október elején kezdte meg működését a KGM MTTI audio-vizuális nyelvstúdiója.

Megszervezésére ez év márciusában született határozat. Munkáját nagy várakozás előzi meg - tekintettel arra, hogy Magyarországon ez az első olyan próbálkozás, amely a műszaki területen dolgozók speciális szaknyelvi képzését tűzte ki célul.

Egy intenzív tanfolyam időtartama /napi 5 órában/ 150 óra. Az orosz, német és angol nyelvű tanfolyamok az Intézet - külön erre a célra tervezett - korszerű helyiségekben, ideális körülmények között folynak.

A korszerű berendezések és oktatási módszerek, valamint a speciális tananyag és a kitűnő oktató-gárda már eleve biztosítékai az eredményes munkának.

Reméljük, hogy két hónap múlva már a konkrét eredmények ismeretében részletesen számolhatunk be a nyelvstúdió munkájáról.